

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENİ ADAYLARININ DEMOKRATİK TUTUMLARI * (The Democratic Attitudes of Turkish Prospective Physical Education Teachers)

Doç. Dr. Asuman Seda SARACALOĞLU **

ÖZ

Bu araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını belirlemektir. Araştırma örneklemini de Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği (n=80) ile Edebiyat Fakültesi Tarih (n=70) ve Sosyoloji (n=77) Bölümlerindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilere Attitude Research Laboratuvarı tarafından geliştirilen ve Türkçe adaptasyonunu Gözütok (1995)'un gerçekleştirdiği "Demokratik Tutum Ölçeği" ile 15 sorudan oluşan kişisel bilgi formu uygulanmıştır. Araştırma verileri ANOVA, t ve Scheffe testleri ile analiz edilmiştir. Bulgular; demokratik tutumların bölümlere, cinsiyete ve aile gelirine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir biçimde farklılaştığını; yaşa, bitirilen lise türüne ve anne-baba eğitimleri ile mesleklerine göre ise değişmediğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Demokratik tutum, öğretmen adayları, Beden Eğitimi, Tarih, Sosyoloji

ABSTRACT

The main purpose of this research is to assess the democratic attitudes of the prospective teachers. The study sample consisted of Teaching Physical Education (n=80), History (n=70) and Sociology (n=77) Departments at Ege University. A democratic attitude scale developed by the Attitude Research Laboratory "Teacher Opinionaire on Democracy" and adapted into Turkish by Gözütok (1995) and a 15-item questionnaire requesting demographic information were administered to the sample. The data were analyzed by ANOVA, t, and Scheffe tests. The results of the study revealed that there was statistical significance on democratic attitudes among the departments, sex and monthly income of family, but there was no statistical differences among ages, the types of graduated high-schools, the levels of education and professions of parents.

Key Words: Democratic attitudes, prospective teachers, Physical Education, History, Sociology.

GİRİŞ

Bireylerin gelişimini ve toplumsallaşmasını etkileyen en önemli kurumlar aile ve okuldur. Bireyler, içinde yaşadıkları toplumun dünya görüşünü, inançlarını, duygusal eğilimlerini, kısaca kültürünü, ailede kazanmaya başlamakta; bu kültürel değerleri yapılandırmayı ise okulda sürdürmektedirler (Özbudun, 1989; Büyükkaragöz, 1990a, b; Gözütok, 1995).

Eğitim sistemlerinin en önemli işlevlerinden birisi, bireyleri demokrat olarak yetiştirmektir. Demokrasi, çoğunluğun politika oluşturma, azınlığın katılma ve eleştirebilme haklarının bulunduğu, insan hak ve özgürlüklerine dayalı bir yaşayış ve yönetim biçimidir (Gömleksiz, 1988).

Başka bir anlatımla demokrasi, demokrat insanlardan oluşan toplumların

rejimidir. Demokrasi ancak demokrasiyi davranış biçimi olarak özümsemiş ve demokrasi ilkelerini yaşama uygulayabilmiş insanlardan oluşan toplumlarda yaşamakta ve gelişmektedir. Bu anlamda demokrasiyi yaşatma, demokratik değerleri benimsemiş bireyleri yetiştirmekle, başka bir ifadeyle demokrasi eğitimiyle mümkün olabilecektir (Gömleksiz, 1988).

Demokrasi eğitimi; demokratik tutum ve davranışları benimseyen, bağımsız, araştırmacı, iyi ilişkiler kurabilen, saygılı, kendi kararlarını kendi verebilen demokrat insanları yetiştirmeyi amaçlamaktadır (Karasar, 1979). Gözütok (1995) da demokrasi eğitiminin, bireyleri insan hak ve özgürlüklerini bilen, benimseyen, saygı duyan ve savunan "etkin yurttaşlar" haline getirmeyi hedeflediğini ifade etmektedir.

Kuşkusuz eğitim, toplum kültürünü yansıtmaya işlevini yerine getirirken tüm değerlerle birlikte demokrasi kültürünü de

* Bu araştırma; 4-9 Temmuz 1997 tarihleri arasında Seul (Güney Kore)'de düzenlenen 40. ICHPER-SD Dünya Kongresi'nde sözel bildiri olarak İngilizce sunulmuştur

** E.Ü. Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü e-posta:saracal.seda@ixir.com

bireylere kazandırmaktadır. Eğitim sistemi, bu görevlerini kurumlar, programlar ve öğretmenler aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Nitekim yasalar, ilkeler ve yönetmelikler, eğitim programlarında demokrasi eğitime yer verilmesini zorunlu kılmaktadır. Bireyin her düzeydeki eğitim programı çerçevesinde demokrasi kültürünü benimseyebilmesi için demokratik yaşam biçimini özümsemesi gerekmektedir. Demokrasinin eğitim kurumlarında bir yaşam biçimi olması ise; okul, yönetici, öğretmen, öğrenci, veli ve çevre arasındaki ilişkilerin insan haklarına ve demokrasi ilkelerine uygun olarak işlenmesiyle mümkündür (Shanker, 1981; Özbudun, 1989; Büyükkaragöz, 1990b; 1994; Pritchard, 1991; Ogundare, 1993; Bilgen, 1994, Gözütok, 1995).

Eğitim sürecinde özellikle sınıf etkinliklerinde öğretmenlerin özgeçmişi, inançları, idealleri, tutumları ve davranışları öğrencilerin davranışlarını etkilemektedir (Varış, 1973; Jones-Wilson, 1983; Brophy ve Good, 1986; Siedentop, 1986; Dickinson, 1990; Saracaloğlu, 1992; Gözütok, 1995). Bu anlamda öğretmen davranışları, eğitim süreci sonunda kazanılacak öğrenci davranışlarının belirleyicisidir. Öğretmenin öğrenciye demokratik anlayış, tutum ve idealleri benimsetebilmesi, söz konusu değerleri kendi yaşamının ayrılmaz bir boyutu haline getirmiş olmasıyla mümkündür. Başka bir anlatımla, öğretmenin demokratik tutumları, demokratik bir yaşam ve demokratik bir toplum için bir önkoşul niteliğindedir. Demokratik tutum; "bireyi belli insanlar, nesnelere ve durumlar karşısında, demokrasi ilkeleri doğrultusunda belli davranışlar göstermeye iten öğrenilmiş eğilimler" biçiminde tanımlanabilir (Gömleksiz, 1994b).

Demokratik bir sınıf ortamı, hem öğrenci başarısını hem de öğrencilerde demokratik tutum ve davranışların geliştirilmesini etkileyen en önemli faktördür. Nitekim Okunratifa (1984) tarafından yapılan bir çalışmada, öğrencilerin demokratik tutumlarıyla ilişkili

bulunan temel etkenlerin; sınıf ortamı, okul etkinliklerine öğrencilerin katılımı ve okul atmosferi olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanısıra bir çok araştırma sonucu; öğrencilerin demokratik tutum, davranış ve başarılarını geliştirmede sınıf atmosferinin önemini ortaya koymaktadır (Remy, 1972; Turney, Oppenheim ve Farnen, 1975; Goldenson, 1978; Okunratifa, 1984; Kısakürek, 1985; Herber ve Meighan, 1986; Meighan ve Herber, 1986; Siedentop, 1986; Anderson ve Ching, 1988; Gömleksiz, 1988; 1993; 1994a; Bricker, 1989; Mercer ve Abbott, 1989; Developmental Studies Center, 1991; Greenberg, 1992; Bilgen, 1994; DeBolt, 1994; Ensign, 1994; Franckowiak, 1994; Lezotte, 1994; Yıldırım, 1994).

Okul, eğitim programları çerçevesinde bazı sosyal içerikli derslerle demokratikleşme sürecinin kuramsal boyutunu öğrencilere kazandırmak durumundadır. Kuramsal ve uygulamalı dersler, bu derslerin işlenmesinde seçilen yöntemler ve sınıf atmosferi demokratikleşmede son derece önemli işlevlere sahip bulunmaktadırlar. Birlikte çalışma, problem çözme, tartışma yöntemleri sorumluluk duygusunu geliştirmekte; katılma, hoşgörü, başkalarına saygı ve uzlaşma davranışlarının gelişimine de katkı sağlamaktadır (Gözütok, 1995). Beden Eğitimi ise, demokratik süreçlere oldukça büyük katkı sağlayan bir alandır. Sınıf etkinlikleri, öğrencilerin planlamaya ve uygulamaya katılımını gerektirmektedir. Böylece çocuk ve gençlerde birbirlerine karşı saygılı ve anlayışlı olma, kurallara uyma, işbirliği yapma, bağımsız davranma, kendini disipline etme vb. özellikler de gelişmektedir (Yalçınkaya, Saracaloğlu ve Varol, 1993). Bu bağlamda, gelecekte eğitim sisteminde yerini alacak olan Beden Eğitimi öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarının incelenmesi, demokrasi eğitimi açısından önem taşımaktadır.

Türkiye'de Beden Eğitimi öğretmeni adaylarının demokratik tutumlarının incelendiği herhangi bir araştırmaya rastlanamamıştır. Yapılan araştırmalar daha

çok öğretmenlerin demokratik tutumları (Ertürk, 1986; Büyükkaragöz, 1990a; Yıldırım, 1994; Gözütok, 1995) ya da demokratik sınıf ortamı açısından öğretim elemanları veya öğrenciler (Gömleksiz 1988; 1993; 1994a, b) üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle çocuk ve gençleri demokrat olarak yetiştirebilmek için öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi gerekli görülmektedir.

Söz konusu gereksinimden kaynaklanan bu araştırma, öğretmen yetiştiren kurumlardaki mevcut durumu ortaya koymak ve Beden Eğitimi öğretmeni adaylarının demokratik tutum düzeylerini geliştirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, adaylara demokratik tutum ve davranışları öğretmen yetiştiren kurumlarda kazandırma, sınıf etkinliklerinde demokratik davranabilmeleri açısından daha etkili olacaktır. Bunun yanısıra bu araştırmanın Program Geliştirmecilere, Spor ve Siyasal Bilimcilere, öğretmen adayları ile yurtiçindeki ve dışındaki araştırmacılara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Eldeki araştırmanın temel amacı Ege Üniversitesindeki öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını belirlemektir. Bu amacı gerçekleştirebilmek amacıyla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Öğretmen adaylarının demokratik tutumları:

1. Bölümlere göre farklılaşmakta mıdır?
2. Cinsiyete göre değişmekte midir?
3. Yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
4. Mezun olunan lise türüne göre değişmekte midir?
5. Anne-baba eğitim düzeyi ile mesleğine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Aile gelirine göre değişmekte midir?

YÖNTEM

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini öğretmen yetiştiren kurumlar oluşturmaktadır. Çalışma evreni olarak Ege Üniversitesi seçilmiştir.

Araştırma örneklemini, Edebiyat Fakültesi Tarih (n=70) ve Sosyoloji (n=77) Bölümleri ile Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Beden Eğitimi Öğretmenliği (n=80) Bölümünün 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Tarih ve Sosyoloji bölümlerindeki gençlerin tümü, Öğretmenlik Sertifikası Programına kayıtlı olan ve derslerin büyük bir bölümünü tamamlamış öğrencilerdir. Toplam 227 katılımcının 113 (% 49.78)'ü kız ve 114 (% 50.22)'ü erkek öğrencidir.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, örnekleme yer alan gençlere, Tutum Araştırmaları Laboratuvarı (the Attitudes Research Laboratory) tarafından geliştirilen ve Türkçe adaptasyonu Gözütok (1995) tarafından yapılan "Demokratik Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. Ölçeğin alfa güvenirlik katsayısı .87'dir. Ölçekte toplam 50 madde bulunmakta ve yüksek puanlar olumlu tutumu ifade etmektedir.

Ayrıca öğrencilere bölüm, cinsiyet, yaş, bitirilen lise türü, anne-baba eğitimi, mesleği ve aile geliri gibi demografik özellikleri içeren 15 soruluk bir bilgi formu verilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Araştırma verileri E.Ü. Bilgisayar Mühendisliği Bölümünde değerlendirilmiştir. Çalışmanın amaçları doğrultusunda tek yönlü varyans analizi, t ve Scheffe testleri uygulanmıştır. Araştırmada SPSS 6.0 paket programı kullanılmıştır.

Araştırmada demokratik tutum puanları bağımlı; üniversite bölümü, cinsiyet, yaş, bitirilen lise türü, anne-baba eğitim düzeyi ile meslekleri ve aile geliri ise bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Araştırmada önem düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ilk alt problemi; "Öğretmen adaylarının demokratik tutumları

bölmelere göre farklılaşmakta mıdır?" biçiminde ifade edilmiştir.

Gençlerin demokratik tutumlarının bölmelere göre durumu tek yönlü varyans analizi ile belirlenmiştir. Bu bulgular Tablo 1'de verilmektedir:

Tablo 1. Bölmelere Göre Öğrencilerin Demokratik Tutumları

Bölmeler	N	x	s	F
BE Öğrt.	80	38.887	3.398	27.89*
Tarih	70	35.514	5.656	
Sosyoloji	77	40.506	2.967	

* p<.0000

Tablo 1'de de görüldüğü gibi, öğrencilerin demokratik tutumları istatistiksel olarak .0000 düzeyinde farklılaşmaktadır. Buna göre; en yüksek demokratik tutum puanları Sosyoloji, en düşük puanlar ise Tarih bölümündedir. Farklılaşan grupları belirleyebilmek amacıyla Scheffe testi uygulanmış ve bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerin Bölmelerine Göre Demokratik Tutumlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bölmeler	Gruplar		
	1	2	3
1. Tarih			
2. BE Öğretmenliği	*		
3. Sosyoloji	*	*	

Tablo 2'den de anlaşılacağı üzere, değişim Sosyoloji bölümü ve Beden Eğitimi Öğretmenliği ile Tarih bölümleri arasındadır. Ayrıca Beden Eğitimi Öğretmenliği ile Tarih Bölümü arasında da farklılık bulunmaktadır.

Demokratik tutumlar öğrencilerin öğrenim gördükleri bölmeler açısından değişmektedir. Buna göre, en yüksek tutum puanlarına Sosyoloji Bölümü öğrencileri sahiptir. Bunu, Beden Eğitimi ve Tarih bölümleri izlemektedir. Demokratik tutumların bölmelere göre farklılaştığı yönündeki bulgular Gözütok (1995)

tarafından gerçekleştirilen araştırma bulguları ile desteklenmekteyse de, branşlar açısından çelişkili görünmektedir. Söz konusu araştırmada Beden Eğitimi, Resim ve Müzik öğretmenlerinin tutumları, Sosyoloji, Psikoloji ve Felsefe öğretmenlerinden daha olumlu bulunmuştur. Bu durum, öğrencilerin bölmelerindeki atmosferin, okullardaki ortamdan daha demokratik olmasına bağlanabilir. Ayrıca üç branşın birlikte ele alınması, Beden Eğitimi öğretmenlerinin tutum puanlarının Felsefe grubu öğretmenlerinden daha yüksek bulunmasının nedeni olabilir. Bununla birlikte, aynı araştırmada öğretmen adaylarının demokratik tutum puanlarının, sistemde çalışan öğretmenlerden daha yüksek, dolayısıyla tutumlarının daha olumlu bulunması da eldeki araştırmayı destekler niteliktedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemi; "Öğretmen adaylarının demokratik tutumları cinsiyete göre değişmekte midir?" biçiminde ifade edilmiştir.

Öğrencilerin demokratik tutum puanları cinsiyet açısından incelenmiş ve bulgulara Tablo 3'te yer verilmiştir:

Tablo 3. Cinsiyete Göre Öğrencilerin Demokratik Tutumları

Cinsiyet	N	x	s	t*
Kız	113	39.33	4.42	3.11
Erkek	114	37.47	4.56	

* p<.0005

Tablo 3'te görüldüğü gibi, cinsiyete göre istatistiksel olarak .0005 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bu durum kızlar lehinedir. Başka bir anlatımla, kız öğrencilerin demokratik tutum puanları erkek katılımcılardan daha yüksektir. Buna göre, kız öğrencilerin demokratik tutumları, erkek katılımcılardan daha olumlu bulunmuştur. Bu bağlamda, bayanların daha demokratik tutum taşıdıkları söylenebilir. Bu bulgu, Gözütok (1995) ve Büyükkaragöz (1990a) tarafından gerçekleştirilen araştırma bulguları ile paralel bulunmamıştır. Her iki

araştırmada da bayan ve erkek öğretmenlerin demokratik tutumlarının farklılaşmadığı, birbirine benzer nitelikte olduğu saptanmıştır. Ancak öğretmen adaylarının sistemdeki öğretmenlerden daha demokratik tutum taşıdığı yönündeki araştırma bulgusu (Gözütok,1995), gençlerin demokratik hak ve özgürlükler konusunda bilinçlendiğini ve özellikle kız öğrencilerin bu konuda daha duyarlı olduklarını, politik yaşam ile demokratik hak ve özgürlüklere daha çok ilgi duyduklarını düşündürmektedir. Nitekim Büyükkaragöz (1990a) tarafından yapılan araştırmada liseli kızların demokratik tutum ve davranışları erkek öğrencilerden daha olumlu bulunmuştur. Araştırmacı, erkek öğrencilerin benimsedikleri otoriter tutumu cinsiyetinin bir gereği olarak görebileceklerine; çevrenin ve okullardaki disiplin ortamı ile otoriter davranış kalıplarının erkek öğrencileri daha çok etkileyebileceğine; özellikle kültürel yapımızda mevcut olan sert erkek ve sert baba imajına bağlanmıştır. Bu araştırmada da, erkek öğrencilerin demokratik tutumlarının daha düşük bulunmasının nedeni, gençlerin geleneksel Türk erkeği statüsünden halen kurtulamadığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi; "Öğretmen adaylarının demokratik tutumları yaşa göre farklılaşmakta mıdır?" biçiminde ifade edilmiştir.

Demokratik tutum puanları yaşa göre irdelendiğinde, Tablo 4'te verildiği üzere, istatistiksel açıdan anlamlı bir değişime yol açmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Yaşa Göre Öğrencilerin Demokratik Tutumları

Yaş	N	x	s	F
20-21	74	38.649	4.208	2.30*
22-23	93	38.860	5.102	
24-25	42	39.738	3.276	
26 ve +	18	37.000	5.213	

* p>.05

Gözütok (1995)'un araştırmasında ise, demokratik tutumların yaşa göre farklılaştığı saptanmıştır. Söz konusu araştırma bulguları 21-25 yaş grubu lehine 26-40 ve 46-50 yaş grubu arasında anlamlı bir değişim olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmacı bu durumu, öğretmen adaylarının daha çok 21-25 yaş grubunda olmasına, henüz öğretmenlik sertifikası programında öğrenci olmalarına ve bu programda demokratik öğretmen davranışlarına önemle yer verilmesine bağlamıştır. Bu araştırmada da, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun 25 ve daha küçük yaşta olması, tutum puanlarının sözü edilen araştırmadaki adaylardan daha yüksek bulunması, gençlerin demokratik tutumları daha çok benimsediklerini ve her iki araştırmanın görelisi olarak birbirini desteklediğini düşündürmektedir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın dördüncü alt problemi; "Öğretmen adaylarının demokratik tutumları bitirilen lise türüne göre değişmekte midir?" biçiminde ifade edilmiştir.

Gençlerin demokratik tutum puanları bitirilen lise türüne göre incelenmiş ve bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Lise Türüne Göre Öğrencilerin Demokratik Tutumları

Lise Türü	N	x	s	F
Akademik	170	38.741	4.537	1.95*
Mesleki-Teknik	41	37.439	4.044	
Özel	16	37.187	5.879	

* p>.05

Tablo 5'ten anlaşılacağı gibi, mezun olunan lise türüne göre öğrencilerin demokratik tutum puanları istatistiksel bir farklılık yaratmamaktadır. Gözütok (1995)'un araştırmasında da öğretmenlerin mezun oldukları kurumlara göre demokratik tutumlarının farklılaşmadığı bulunmuştur. Buna göre her iki araştırma bulgusunun birbirleriyle tutarlı olduğu söylenebilir. Bu durum, lise ve üniversitelerin demokratik ortam açısından benzer özellikte olduğunu da düşündürmektedir.

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın beşinci alt problemi; “Öğretmen adaylarının demokratik tutumları anne-baba eğitim düzeyi ile mesleklerine göre farklılaşmakta mıdır?” biçiminde ifade edilmiştir.

Öğretmen adaylarının demokratik tutum puanları anne-baba eğitim düzeyleri açısından da irdelenmiştir. Buna göre; anne ($F=1.36$, $p>.05$) ve baba ($F=1.43$, $p>.05$) eğitim düzeyi katılımcıların demokratik tutumlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma oluşturmamaktadır. Aynı şekilde, anne ($F=2.08$, $p>.05$) ve baba ($F=1.17$, $p>.05$) mesleğine göre demokratik tutum puanları istatistiksel açıdan anlamlı bir biçimde değişmemektedir.

Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular:

Araştırmanın son alt problemi; “Öğretmen adaylarının demokratik tutumları aile gelirine göre değişmekte midir?” biçiminde ifade edilmiştir.

Demokratik tutum puanları aile geliri açısından incelenmiş ve Tablo 6’da bu bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6. Aile Gelirine Göre Öğrencilerin Demokratik Tutumları

Aile Geliri	N	x	s	F
Düşük	64	37.172	4.538	5.55*
Orta	111	38.369	4.737	
Yüksek	52	39.962	3.819	

* $p<.001$

Tablo 6’da da görüldüğü gibi, aile gelirine göre öğrencilerin demokratik tutum puanları istatistiksel olarak .001 düzeyinde farklılaşmaktadır. Buna göre, aile geliri yüksek bulunan gençlerin demokratik tutum puanları da yüksektir. Farklılaşan grupları belirleyebilmek için Scheffe testi uygulanmış ve Tablo 7’den anlaşılacağı üzere değişimin aile geliri yüksek olan katılımcılar ile aile geliri düşük bulunanlar arasında olduğu saptanmıştır. Bu durum aile geliri yüksek olan öğrenciler lehinedir.

Tablo 7. Öğrencilerin Aile Gelirine Göre Demokratik Tutumlarına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Aile Geliri	1	2	3
1. Düşük			
2. Orta			
3. Yüksek	*		

Üst gelir düzeyindeki öğretmen adaylarının demokratik tutumları alt gelir düzeyindeki gençlerden daha olumlu bulunmuştur. Bu durum farklı yaşam ve eğitim koşullarından kaynaklanabilir. Buna göre, söz konusu öğretmen adaylarının daha önce eğitim gördükleri okulların atmosferinin daha demokratik olması nedeniyle özgüvenlerinin gelişmiş ve kişiliklerinin oturmuş bulunması sonucu, sosyal ve politik haklarını tümüyle koruyabilecek ve savunabilecek durumda oldukları, değişik hak ve özgürlüklerden yararlanabildikleri biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca Tarih Bölümündeki öğrencilerin daha az olumlu demokratik tutuma ve gelire sahip oldukları saptanmıştır. Bu bulgular demokratik tutumlarla aile geliri arasında bir bağlantı olabileceğini düşündürmektedir.

SONUÇ

Öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, öğrencilerin demokratik tutumlarının bölümlere, cinsiyete ve aile gelirine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı; ancak yaş, bitirilen lise türü, anne-baba eğitim düzeyi ile mesleği açısından değişmediği saptanmıştır.

Eldeki çalışmada, öğretmen adaylarının demokratik tutum puanlarının oldukça yüksek bulunması, gençlerin oldukça olumlu demokratik tutumlara sahip olduklarını göstermektedir. Bu umut verici durum, gelecekte eğitim sistemini işletecek olan öğretmen adaylarının okulda ve eğitim ortamlarında demokratik atmosferi sağlayabilecek yeterlikte olduğunu düşündürmektedir.

Bununla birlikte, öğretmen eğitimi programlarında “Demokrasi Eğitimi”, “İnsan Hakları”, “Öğretimin Demokratikleştirilmesi” gibi derslerin ve etkinliklerin yer alması gerekli görülmektedir. Öğretmen adaylarının, özellikle de Tarih Bölümü öğrencilerinin demokratik tutumlarını ve davranışlarını etkileyen faktörler incelenmelidir. Ayrıca benzer nitelikteki

araştırmaların farklı branş ve düzeylerde yapılması, bu konuda daha detaylı birikimler kazandırabilir. Bunun yanı sıra giriş davranışları ile sınıf atmosferinin, öğrencilerin ve öğretmen adaylarının demokratik tutum ve davranışlarına etkisini araştıran boylamsal ve deneysel araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Anderson, L.W. and M. Ching. (1988). “Affective Teacher Education.” **The International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education**. Oxford: Pergamon Press: 83-86.
- Bilgen, N. (1994). **Çağdaş ve Demokratik Eğitim. Ders Geçme ve Kredi Uygulaması**. İkinci Basılış. Ankara: MEB Basımevi.
- Bricker, D.C. (1989). **Classroom Life as Civic Education: Individual Achievement and Student Cooperation in Schools**. New York: Teachers College Press. (ED 331736).
- Brophy, H.W. and T.L. Good (1986). **Third Handbook of Research on Teaching**. Chicago: McNally.
- Büyükkaragöz, S. (1994). “Demokrasi Eğitimi ve Okul”. **Çağdaş Eğitim**. 19, 202: 10-14.
- Büyükkaragöz, S. (1990a). **Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi**. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayını.
- Büyükkaragöz, S. (1990b). “İlkokul Programı ve Demokrasi Eğitimi”. **TDV. Bülten**. 16-20, Temmuz.
- DeBolt, G.P. (1994). Citizenship Education and Cooperative Learning: Who Cares? **Social Science Record**. 31, 1: 10-11, Spring.
- Developmental Studies Center. (1991). **Evaluation of the Child Development Project: Summary of Findings to Date**. San Ramon, Calif. (ED 339531).
- Dickinson, D.J. (1990) “The Relation between Ratings of Teacher Performance and Student Learning” **Contemporary Educational Psychology**. 15:142-152.
- Ensign, J. (1994).” Changing Roles in a Classroom: An Attempt That Didn’t Work”. Paper presented at a Meeting of the American Educational Studies Association. Chapel Hill, NC, November, 11. (ED 380440).
- Franckowiak, A.K. (1994). Cooperative Learning in the Real World: Listening to Teachers. **Social Science Record**. 31, 1: 25-27, Spring.
- Goldenson, D. (1978). “An Alternative View about the Role of the Secondary School in Political Socialization”. **Theory and Research in Social Education**. 6: 44-72.
- Gömlüksiz, M. (1988). “Demokratik Bir Sınıf Ortamı Açısından H. Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanları ve Öğrencilerinin Davranışlarının Değerlendirilmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gömlüksiz, M. (1993). Kubaşık Öğrenme Yöntemi ile Geleneksel Yöntemin Demokratik Tutumlar ve Erişiye Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Adana: Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gömlüksiz, M. (1994a). Kubaşık Öğrenme Yönteminin Demokratik Tutumlar ve Erişi Üzerindeki Kalıcılığı. **1. Eğitim Bilimleri Kongresi. Bildiriler**. Adana: 28-30 Nisan 1994: 421-430.
- Gömlüksiz, M. (1994b). Türk Dili ve Edebiyatı Dersinde Uygulanan Kubaşık Öğrenme Yönteminin Erişiye, Demokratik Tutumlara ve Benlik Şaygısına Etkisi. **1. Eğitim Bilimleri Kongresi. Bildiriler**. Adana: 28-30 Nisan 1994: 476-493.
- Gözütok, D. (1995). **Öğretmenlerin Demokratik Tutumları**. Ankara: TDV Yayını.
- Greenberg, P. (1992). “Ideas That Work with Young Children. How to Institute Some Simple Democratic Practices Pertaining to Respect, Rights, Responsibilities and Roots in Any Classroom (without Losing Your Leadership Position) **Young Children**. 47, 5: 10-17, July.
- Herber, C. And R.Meighan (1986). “Democratic Learning in Teacher Education.” **Educational Review**. 38,3.

- Jones-Wilson, F.C. (1983). The Effect upon Minorities of the Civic Education of Teachers. **Journal of Teacher Education**. 34, 6: 11-13, Nov-Dec.
- Karasar, N. (1979). "Bireysel ve Toplumsal Gerginliklerin Giderilmesinde Problem Çözme Alışkanlığı". **Çağdaş Eğitim**. 39: 15-20.
- Kısakürek, M.A. (1985) **Sınıf Atmosferinin Öğrenci Başarısındaki Etkisi: Eğitim Fakülteleri Üzerine Bir Araştırma**. Ankara: A.U. Faculty of Educational Sciences, No:144.
- Lezotte, L. (1994). The Nexus of Instructional Leadership and Effective Schools. **School Administrator**. 51, 6: 20-23, Jun.
- Meighan, R. and C. Herber (1986). "Democratic Learning in Teacher Educational: A Review of Experience at one Institution" **Journal of Education for Teaching**. 12, 2.
- Mercer, D. and I. Abbott (1989). "Democratic Learning in Teacher Education: Partnership Supervision in the Teaching Practice" **Journal of Education for Teaching**, 15, 2.
- Ogundare, S.F. (1993). "Human Rights Orientation of Prospective Social Science Teachers in Nigeria". **Social Studies**. 84, 6: 267-270, Nov-Dec.
- Pritchard, R.M.O. (1992). "German Classroom Observed: A Foreigner's Perspective. **Oxford Review of Education**. 19, 3: 213-225. (EJ 471785).
- Remy, R. (1972) "High School Seniors Attitudes toward their Civics and Government Instruction." **Social Education**. 36:590-597.
- Saracaloğlu, A.S. (1992) "Fen ve Edebiyat Fakülteleri Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Shanker, A. (1981). After 20 Years Lieberman's Vision Is Falling. **Phi-Delta-Kappan**. 63, 4: 236,278, Dec. (EJ255095).
- Siedentop, D. (1986) "The Modification of Teacher Behavior". **Sport Pedagogy**. Champaign, OL, Human Kinetics Publishers, Inc.
- Yalçınkaya, M., Saracaloğlu, A.S. ve S.R. Varol. (1993). "Üniversite Öğrencilerinin Spora İlişkin Görüşleri ve Beklentileri. **Spor Bilimleri Dergisi**. 4, 2: 12-26.
- Yıldırım, L. (1994) " İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerinin Demokratik Tutum ve Davranışları ile Öğrencilerin Demokratik Davranışları Arasındaki İlişkinin Saptanması". Unpub. MA. Thesis. Ankara: A.U. Institute of Social Sciences.